

במעבדתו של פייטן

אחד מראשוני הפייטנים שלנו ואחד הגדולים שבהם הוא רבי אלעזר הקליר, שחי כנראה בארץ-ישראל במאה השביעית למנינים.¹ מאות רבות משל פיוטי הגיעו עדנו, והם מגוונים מאד בסגנונם ומשתייכים לסוגים שונים: "יוצרות", "קדושתאות", "קרובות" ועוד. "הקלירי", כפי שכוונה באירופה, שלט שלטון בלי מצרים בלשון העברית, והיתה לו בקיאות נפלאה במקרא ובמדרש. את הקליר העריצו חכמים רבים, ורבים נהגו לצטט אותו ולחקות את פיוטיו. בבית מדרשו של רש"י חשבוהו לקדוש עליון. וחכמי לותר כתבו, שכאשר פייט "חיות אשר הנה" (פיוט לתפילת מוסף של ראש השנה) "ליהטה אש סביביו".² האר"י לא אמר פיוטים, פרט לפיוטי ר' אלעזר הקליר, משום שחשב אותו ל"תנא המקובל" מספר הזהר. והנה בין פיוטי הקליר נמצאת 'קרובה'³ לפורים, הנאמרת עד היום בכמה קהילות, בחול ואף בארץ, בתוך חזרת הש"ץ של תפלת שחרית בפורים.⁴ ברצוננו לעיין מעט בקרובה זו ולנסות להתחקות על תהליך חיבורה. לשון אחר: הבה ננסה לשחזר את הדרך ואת השיטה, בהן חיבר הפייטן הגדול את פיוטו. ונתחיל בשני שיקולים ראשונים:

- א. המדובר — בקרובה לפורים: היותה 'קרובה' מחייב, שתשתלב יפה בתוך ברכות העמידה; והיותה לפורים מחייב, שתכנה יסוב על 'עיצומו של יום' ויעסוק בנס פורים ובמגילת אסתר — באישיה ובמאורעותיה.
- ב. בהתאם לדרכו של הקליר היצירה הפיוטית צריכה להערך בתוך מסגרת צורנית, המבוססת כרגיל על שיטת האקרוסטיכון;⁵ והמחבר חייב להקפיד הקפדה חמורה על מילייה התקין של המסגרת שקבע לעצמו. לפעמים יחידות

1. עיין, למשל, באנציקלופדיה העברית, כט, ערך 'הקלירי', שכמה פרטים שויבאו להלן לקוחים ממנו.
2. שבלי הלקט, מהר' באבער, וילנא תרמ"ז, עמ' 26.
3. 'קרובה' או 'קרובות' הוא השם הכולל לפיוטי תפלת שמונה-עשרה. מקור המלה, כנראה, במלה 'קרובא', המציינת את שליח הציבור, ה'קרב' ועובר לפני התיבה. הכינוי 'קרובה' נשתבש והפך גם ל— 'קרובץ', שפירושוהו כראשי תיבות של 'קול רנה וישועה באהלי צדיקים'.
4. לדאבן הלב, ברוב בתי הכנסת האשכנזיים שבמדינתנו ממעטים באמירת פיוטים — לא רק בשבתות המצויינות (כגון שבת ראש חודש, חנוכה, ארבע פרשיות, נחמו ועוד), אלא גם בשלשת הרגלים; אפילו פיוטי טל וגשם נאמרים רק בחלקם הקטן, ואילו הקרובות של פורים תשל תשעה באב כמעט ואינן נאמרות בשום מקום בארץ.
5. מלה יונית, שפירושה בערך: קצות השורות, והמציינת צירוף של אותיות, של שמות או של תיבות בראשי הטורים של שיר כל שהוא.

היצירה ערוכות לפי האלף-בית, כלומר שכל האותיות מופיעות, פעם אחת או פעמים אחדות, לעתים עד עשר פעמים, לפי הסדר הרגיל (א"ב) או ההפוך (תשר"ק) או לפי סדר מיוחד אחר (כגון אתב"ש או אלבים) – במקומות קבועים ומסויימים של כל בית או של כל חרוז. פעמים המסגרת נוצרת על ידי פסוק,⁶ פעמים על ידי סידרה ידועה, כגון חדשי השנה, מזלות הרקיע, משמרות הנגינה וכיו"ב. לעתים קרובות מאד אותיות האקרוסטיכון מצטרפות לשמו של מחבר הפיוט.⁷ גם בקרובה לפורים מן הראוי, שיישמרו כללים אלה ושהמסגרת שתיקבע תתאים לאפיו ולתכניו של החג, שהיא מיתעדת לו.

מבנה הפיוט

את 'המסגרת' קבע הקליר באמצעות כמה 'מסמרים', והנה פרטיהם:

18 בתים

בזמנו של הקליר מספר הברכות שבעמידה הוא 18. אמנם בעמידה המוכרת לנו יש 19 ברכות, ורגילים להסביר זאת בכך, ש- 'ברכת המינים' (=הברכה ה- 12, ברכת 'זלמלשינים') נוספה אחר כך. לאמיתו של דבר ברכת המינים ניתקנה ע"י שמואל הקטן בימי רבן גמליאל (ברכות כח, ב), ובימי הקליר היתה איפוא ידועה ונהוגה מוזמן. אבל לפי הנוסח האי"ל לא היתה ברכת 'את צמח' (שהיא הברכה ה- 15 לפי הסידור שלנו) ברכה עצמאית, אלא היתה מצורפת לברכה ה- 14, היא ברכת 'ולירושלים עירך' בנוסח שלנו.⁸

הקרובה לפורים תהא איפוא בת 18 בתים, בית לכל אחת מ- 18 ברכות העמידה (בלי ברכת 'את צמח').

6 חודים בכל בית

בכל בית תהיינה 6 שורות קצרות הנחרות בסופיהן בינן לבין עצמן וגם עם אחת התיבות של חתימת הברכה, שאליה שייך הבית.

6. כגון בפיוטי הקליר לתפלת מוסף של שבת שקלים ושל שבת החרוש: פיוט 'שקלים' מבוסס על הפסוק 'אשכול הכפר דודי לי בכרמי עין גדי' (שה"ש א, יד). ופיוט 'החרוש' מבוסס על הפסוק 'ראשון לציון הנה הנגם ולירושלים מבשר אתך' (ישעיה מא, כז). בשני הפסוקים – שבע מלים כמספר הברכות שבתפלת השבת.
7. כגון בפיוט 'לכה דודי' מאת ר' שלמה הלוי אלקבץ; ראשי תרתי"ו מצטרפים ל- 'שלמה הלוי'.
8. הנוסח האי"ל של ברכה זו כלל בקשה על העיר החרבה, על בנין הבית השלישי ועל ביאת המשיח מבית דוד; חתימתה היתה: 'ברוך אתה ה' א-להי דוד ובתה ירושלים' (ירושלמי ברכות ד, ה; ראש השנה ד, ו). – בנוסח הנהוג אצלנו כיום יזכא דוד (עבדך) מהרה לתוכה תבין' יש רמו לחיבור הקדום של הברכות הי"ד חט"ו שבעמידה שלנו (י' אלבוגן, תולדות התפלה והעבודה בישראל, א, מתורגם בידי ב' קרופניק, ירושלים תרפ"ד, עמ' 43).

כך, למשל, נגמרות כל שורות הבית הראשון ב-גן, משום שהחתימה היא 'גןן אברהם'. כל שורות הבית החמישי נגמרות ב-קה על-פי החתימה 'הרצה. ב'תשוקה', ואילו בבית ה-14 החרוז הוא - ביד או - נד, משום שהחתימה שבסידורו של הקליר היתה 'א-להי ד'נד ובתה ירושלים'. בבית הששה-עשר החרוז הוא - אה, בהתאם לחתימה הקדומה, הידועה לנו מתפלת מוסף של ימים טובים בחלק מן הנוסחאות, 'שאותך לבדך ב'קרא נעבד'. רק הברכה האחרונה יוצאת דופן במקצת, ועל כך ידובר להלן.

א"ב מחומש

בכל אחד מחמשת החרוזים הראשונים שבכל בית תופענה אותיות הא"ב לפי הסדר: בבית הראשון 5 פעמים א', בשני 5 פעמים ב', וכן הלאה עד לאות פ' בבית ה-17: בארבעת החרוזים האמצעיים שבכל בית תופיע האות בתחילת החרוז, ואילו בחרוז הראשון היא תופיע בתחילת התיבה השנייה, זאת מסיבה שתתברר למטן.

שני פסוקים

ב-18 הבתים יש גם אקרוסטיכון של שני פסוקים מתוך מגלת אסתר, שמספר מלותיהן הוא 18: הפסוק 'ויאהב המלך' (אסתר ב, יז)⁹ והפסוק 'זמרדכי יצא (אסתר ח, טו). כל בית מתחיל במלה מן הפסוק הראשון, ואילו החרוז השני מתחיל לעולם בתיבה מן הפסוק השני.

הבית האחרון שנה במקצת

מכיון שיש 22 אותיות בא"ב, בעד מספר הברכות, וכן מספר הבתים, אינו אלא 18, על כן שונה הבית האחרון מכל קודמיו: אין הוא מכיל 5 פעמים את האות ה-18, היא האות צ', אלא חמשת חרוזיו הראשונים פותחים ב-5 האותיות צקרשית לפי הסדר, ומשלימים בכך את הא"ב כולו. אף זאת: אין בבית זה 6 חרוזים, אלא 7; והחרוז השביעי, הנוסף, רומז לטיומה של מגלת אסתר, שבן לשונו - 'ודובר שלום ממעון הברכות' (עיין אסתר י, ג). חרוז זה מכיל איפוא את המלה 'שלום' (עיין על כך בסעיף הבא), והוא סופה של הקרובה, אך אין הוא ושאר חרוזי אותו הבית נחרזים עם חתימת הברכה, שהיתה 'עושה השלום' או 'המברך את עמו ישראל בשלום'¹⁰, אלא הם נחרזים עם המלה 'הב'רכות' שבחרוז הנוסף.

9. בעצם יש 19 מלים בפסוק זה, אבל 'את-אסתר' נדון כמלה אחת.
10. לפני הקליר היה כנראה הנוסח השני, הארוך יותר, שכן החרוז הסמוך לחתימה הוא 'ודובר שלום ממעון הברכות', הכולל רמז לא רק ל-'שלום' אלא גם ל-'המברך'.

מעין החתימה סמוך לחתימה

בתלמוד (פסחים קד, א) מצאנו את הכלל, הנמסר בשם שמואל: 'מעין חתימה סמוך לחתימתו',¹¹ כלומר שבכל ברכה שיש בה אריכות מסוימת יש לחזכיר סמוך לחתימת הברכה משהו הקרוב לתכנה של אותה החתימה. ר"א הקליר הקפיד בכל מקום על כלל זה, ואכן כל 18 הבתים של הקרובה שלנו מסתיימים בביטוי הקרוב לחתימת הברכה. לדוגמא:

...באלף המגן, ברוך אתה ה', מגן אברהם;
 ...בגשמים מחיה, ברוך אתה ה', מחיה המתים;
 ...בגשם אברך, ברוך אתה ה', מברך השנים.

שם הפייטן

כרגיל נקרא הפייטן שלנו בשם 'אלעזר בירבי קליר', וזהו שם בן 14 אותיות. כדי להשלים למספר 18, כינה את עצמו בקרובה זו במלים 'אלעזר בירבי קליר חזק' ושיבץ 18 אותיות אלה בראש התיבה השניה של החרוז הששי שבכל בית, מיד לאחר המלה מן הפסוק 'ומדכי יצא'.

פיוט בתוך פיוט

לאחר ברכת המינים מופיעה בתפילת שמונה עשרה 'ברכת הצדיקים', היא הברכה ה-13, וכמובן הקליר חיבר בית גם לברכה זו. אך בנוסף על כך חיבר חמשה קטעים ארוכים, המיועדים להאמר אף הם בתוך אותה הברכה:¹² הראשון והרביעי שביניהם מיוסדים על פי א"ב, ולכן יש בהם 22 חרוזים; השני מיוסד על א"ב הפוך (תשר"ק), וגם בו 22 חרוזים; השלישי והחמישי – שם המחבר חתום בראשי חרזיהם, ולכן יש בהם 14 חרוזים, כמנין האותיות 'אלעזר בירבי קליר'.

לאחר שקבע הפייטן את כל המסגרת הזאת על שמונת 'מסמריה', החל בחיבור הקרובה. ואנו נלך בעקבותיו ונרשום לנו את תבנית פיוטו, כשהיא מודגמת בשלשה מבתי, בצירוף הקדמה מבארת והערות קצרות לכל אחד מהם.

11. כלל זה שנה במחלוקת אמוראים, אך כמה מן הראשונים, כגון רבנו חננאל, הרי"ף והרא"ש, כתבו 'דיקמא לן כשמואל'. כמובן, ר"א הקליר חי לפניהם, ועד כמה שידענו מגעת יש בכל פיוטיו הקפדה על הכלל הזה.

12. כך הוא, למשל, בסידור 'אוצר התפלות', וכך מסתבר. לעומת זאת, גורס הסידור 'עבודת ישראל' (סידור בר), שחמשת הקטעים נאמרים בתוך ברכת המינים לאחר הבית 'ישם לילה' (שאנו מביאים ומבארים אותו בסוף המאמר). אמנם מבחינת התכן, הקטעים מתאימים הן לברכת הרשעים (בגלל המן וכיוצא בו) הן לברכת הצדיקים, המזכירה חסידים, זקני העם ואף גרי צדק. במגילת אסתר יש מרדרי ואסתר, ויש 'רכים מעמי הארץ מתייהרים' (חז"ו) ועוד. אך עינינו רואות, שהבית 'ישם לילה' מסתיים בחרוז שהוא מעין החתימה ('ידים מכניע'). ולכן אין להניח, שבין חרוז זה לחתימה תהא חציצה של 5 קטעים ובהם 94 שורות ($14 \times 2 + 22 \times 3$).

הבית הראשון

בהתאם לנאמר לעיל, בית זה חייב להתחיל במלה 'זיאהב', וחרוזו הששי חייב להתחיל במלה 'זמרדכי'; אות הא"ב שבו היא האות א', ושם המחבר 'מיוצג' בו ע"י האות הראשונה שלו, גם היא א'. מכיון שהוא מיועד לברכת האבות, החותמת ב"מגן אברהם", צריך הבית לדון גם באברהם אבינו וגם במרדכי. כדי בקיאותו הטובה עליו, נזכר ר"א הקליר בכמה מדרשים, שסייעו בידו לחבר את הבית הבא:

- (1) וְזָאָב אֹמֵן יְתוּמַת הַגֶּן
 - (2) אֲמָנָה שְׁבָעִים וְחָמֵשׁ בְּעֵדָה לְהַגֵּן
 - (3) אִזּוּ מֵאָז קָחָז יוֹדֵעַ נִגְזָן
 - (4) אַרְיָה בֶן זָאָב לְיִשַׁע הַזֶּגֶן
 - (5) אֶץ לְהַזְכִּיר אוֹתוֹ מִנְגֵן
 - (6) וְקַרְדֵּי אֲמִץ בְּאֶלֶף הַמִּגֵּן
- בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִגֵּן אֲבֹתֵינוּ.

(1-2) אומן הוא מרדכי (אסתר ב, ז), יתומת הגן = היתומה ההגונה היא אסתר (שם). אמנה רומז גם למלה 'באמנה' (אסתר ב, כ) הכתובה על אסתר וגם ל'אמונה' הנאמרת אצל אברהם, ש – 'האמין בה' (בראשית טו, ר); גם שבעים וחמש שייך לאברהם שהיה 'בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן' (בראשית יב, ד) ומבית אביו, אך שייך גם לאסתר היא הדסה, וכפי שדרשו חז"ל (בראשית רבה לט, ב): '... רבנן אמרי: בת שבעים וחמש (היתה אסתר); ר' ברכיה בשם רבנן דתמן אמרי: אמר הקב"ה לאברהם אתה יצאת מבית אביך בן ע"ה שנים, חייך אף גואל שאני מעמיד ממך יהיה בן ע"ה שנים כמנין הדסה'.¹³ אמנה שבעים וחמש בעדה להגן = זכות אמונת בן ה – 75 הגנה בעד הדסה (בת ה – 75).

- (3) אז מאז – רגיל בפיוט במשמע 'מאז ומקדם' (ע"פ משלי ח, כב וכיו"ב); כחז – כאשר חזה; יודע נגן – רוד המלך (ש"א טו, יח).
- (4) אריה בן זאב הוא מרדכי, וזאת ע"פ הגמרא (מגלה יב, ב) השואלת על הפסוק 'איש יהודי היה... מרדכי... איש ימיני' (אסתר ב, ה): 'קרי ליה יהודי – אלמא מיהודה קאתי, וקרי ליה ימיני – אלמא מבנימין קאתי? ... אמר רבי יהושע בן לוי: אביו מבנימין ואמו מיהודה'; והנה 'בנימין זאב יטרף' (בראשית מט, כז) ר' גור אריה יהודה' (שם שם, ט), ולכן מרדכי הוא גם אריה (=מיהודה) וגם בן זאב (מבנימין).

13. אמנם הגימטריא של הדסה אינו אלא 74, אך קדמונינו לא הקפידו על הפרש קטן כזה; אפשר גם לומר, ששנים עשר החדשים שעשתה אסתר בבית המלך לשם ימי מרוקים (אסתר ב, יב), משלימים את המנין ל – 75.

(5) אץ — מיהר; להזכיר אותו — להזכיר את מרדכי; מנגן — דוד.
 (3-5) עוד כאשר ראה דוד המלך, שמרדכי הגון וראוי לחושיע (את ישראל), מיהר להזכירו: הזכונה לכך, שדוד המלך לא הרשה לאבישי להמית את שמעי בן גרא,¹⁴ שקיללו וסיקלו באבנים ועיפר בעפר (ש"ב טז, ה—יג; יט, כד), ואמר לאבישי: 'היום יומת איש בישראל' (ש"ב יט, כג), ברמזו ל'איש יהודי... איש ימיני' הוא מרדכי.

(6) אמץ — חוזק; באלף המגן — ע"פ שה"ש ד, ד.
 את החרוז הזה יש שפירושו על יסוד המסופר, שבשעה ששמעי ירד לקראת המלך דוד, היו עמו אלף איש מבנימין (ש"ב יט, יז—יח); אחרים ראו בביטוי 'אלף המגן' כינוי לבית המקדש או לתורה (המאלפת ומלמדת) המגינה על מקיימיה ולומדיה. אך מקור החרוז הוא במדרש (שיר השירים רבה ד, יא); "אלף המגן תלוי עליו... ר' ברכיה בשם ר' יצחק אמר: אמר אברהם לפני הקב"ה, רבונו של עולם, לי נעשית מגן ולבניי אין אתה נעשה מגן? א"ל הקב"ה, לך הייתי מגן אחד שנאמר 'אנכי מגן לך' (בראשית טו, א) אבל לבניך אני נעשה מגינים הרבה, הה"ד אלף המגן תלוי עליו...". הקב"ה אימץ וחזק את מרדכי באלף מגינים.

הבית השני

בית זה שייך לברכת גבורות, המדברת, בין השאר, על הגשמים, על כלכלת החיים ועל תחיית המתים ועל שאר מידות חסד ורחמים של הקב"ה. לפי התבנית, הבית חייב להתחיל במלה 'המלך' (וטבעי להשתמש במלה זו כאן כמכוונת לה' א), אות הא"ב שלו היא ב', והחרוז הששי צריך לפתח ב — 'יצא'.
 בהתאם לכל זה חיבר הקליר את הבית הבא:

- (1) הַמֶּלֶךְ בְּכֵס יְהִי חֶק לְזַרַע פֶּה יִהְיֶה
 - (2) בְּקָמִים קָל נָשָׁם לֹא תִסְיֶה
 - (3) כֵּן בְּכוֹרֵת סָל דְּבַר אֶהְיֶה
 - (4) בְּקוֹץ אֲשֶׁר נִכְמַר נִיחֶה
 - (5) בְּכֵן צַפְעוּ צָץ לְצַדִּים שְׂיִהֶה
 - (6) יָצָא לְמַבְרֹו מוֹד בְּגִשְׁמִים מִסְיֶה
- בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְסַיֵּה הַמַּתִּים

¹⁴ המדרש, ובעקבותיו הפייטן, מזהים את שמעי בן גרא 'ממשפחת בית שאול' (שמואל ב' טז, ה; אילך; יט, יז, ואילך; מלכים א' ב, ח—ט) עם שמעי בן קיש המחבר באסתר (ב, ה).

- (1) בכס י-ה - ע"פ שמות יז, טז, בקשר לשבועה 'מלחמה לה' בעמלק'; חק - חוקק, ציוה; לזרע כה יהיה - לזרע אברהם, שנאמר לו 'כה יהיה זרעך' (בראשית טו, ה).
- (2) בקמים - באויבים, והכוונה לעמלק. נשם - נשמה; כל נשם לא תחיה - ע"פ דברים כ, טז.
- (1-2) המלך ציוה בשבועה לבני-ישראל, שלא יחיו כל נשמה בעמלק.
- (3) בן בכורת = שאל (ש"א ט, א); חל - חילל; אהיה - ה' (ע"פ שמות ג, יד).
- (3-4) שאל חילל את דבר ה' כשריחם על אגג, שנמשל לקוץ מכאיב, החייה אותו (ש"א טו, ט).
- (5) צפעו - צאצאו (ע"פ יש' כב, כד); צץ - הופיע; לצדים - לצנינים בצדים, לקוצים מכאיבים (על יסוד במ' לג, נה ושופטים ב, ג).
- (6) למררו - למרר חיו, לנצחו ולהשמידו; מור - כינוי למרדכי, ע"פ הגמרא (חולין קלט): "מרדכי מן התורה מניין דכתיב מר - דרור (שמות ל, כג), (רש"י: וקר ליה ראש לבשמים לצדקים ואנשי כנסת הגדולה)"; לפי פירוש אחר, מור הוא כינוי להקב"ה הנקרא 'צרור המור' (שה"ש א, יג).
- (5-6) לכן כשהופיע צאצאו של אגג, הוא המן האגגי, ונודה לקוץ מכאיב - יצא מרדכי להלחם בו בעזרת מי שמחיה בריותיו בגשמים (או: יצא הקב"ה, המחיה בגשמים, להלחם בו). ויש מפרשים 'בגשמים מחיה' - מי שמחיה את המתים בטל תחייה (ע"פ ישעיה כו, יט) ובגשם נרבות (ע"פ תהלים סח, י), שגם הוא בבחינת טל, שעתיד הקב"ה להחיות בו מתים (חגיגה יב, ב).

הבית השנים - עשר

- זהו הבית המכוון לברכת המינים (היא 'ברכת הרשעים'), ובו משמשת האות ל', ושתי המלים מן הפסוקים הן 'ישם' ו-'זתכריך'. הנה נוסחו:
- (1) וְיָשֶׁם לַיְלָה וְתִגְמָה מְקֻנֵּץ
- (2) לַיְלָה אֲשֶׁר תִּנְיֵן וְגָרַב הַנִּיעַ
- (3) לְדִוְרוֹת אוֹתוֹ הַצְּנִיעַ
- (4) לְהִיּוֹת לְפִלְאוּ צְנוּעַ
- (5) לְכַד זֶד יְהִיר וּבְאֲשֶׁמֶדוֹ הַכְּנִיעַ
- (6) וְתִכְרִיךְ יְחֻמְיוֹ שֶׁח וְיָדִים מְקֻנֵּץ
- כְּרוּךְ אֶתְּהָ ה' שׁוֹכֵר אוֹיְבִים וּמְקֻנֵּץ וְיָדִים
- (1) הקב"ה שם לילה ומנע שניה מאחשורוש (אסתר ו, א).
- (2) תנין - הוא פרעה (יחזקאל כט, ג); ירב - הוא סנחריב מלך אשור (הושע ה, ג); הניע - הניד והשליך.

- (5) **דד יהיר – הוא המן.**
- (6) **ותכריך יחומיו – קבוצת בניו (ע"פ הכתוב יחמתני אמי, תהלים נא, ז);**
שח – השח והשפיל.
- (1-6) **הלילה ההוא, שבו מנע ה' תנומה מאחשורוש, הוא הלילה, שבו הוריד מגדולתם את פרעה ואת סנחריב, שכן אותו לילה הוא ליל שימורים' (שמות יב, מב), שהצניעו לדורות' (שם) לעשיית נפלאותיו, ובו לכד את המן והכניעו באשמורת הלילה; ואת בניו 'הכרוכים' יחדו השפיל מי שמכניע ודים. – הרעיון, שבאותו ליל שמורים, הוא ליל הפסח, נעשו נסים רבים לישראל, מצוי במדרש במקומות שונים, וכמה פיוטים מבוססים עליו.**

לא למדנו אלא חלק קטן של הקרובה, אף לא עמדנו על תכונות לשונה, לשון הפיוטים, הנוהגת חרות רבה במילון ובדקדוק.¹⁵ ובכלל – עוד רבה המלאכה. ואתה הקורא, צא ולמד בכחות עצמך, ובעזר מתיר אסורין תפענח קלורין!

15. דוגמות: יתומת הגן (יתומה הגונה); כחו (כשחזה); חק (עשה חק, ציוה); נשם (נשמה); חל (חילל); נכמר (ריחם); צפעו (צפיעו, צאצאו); המניע (מנע); הניע (השליך); באשמורו (באשמורתו); יחומיו (בניו); שח (השח, השפיל).